

**PREVENCIJA I SPRIJEČAVANJA DRUŠTVENIH KONFLIKATA U
FUNKCIJI SIGURNOSTI I MIRA**

**PREVENTION AND PREVENTION OF SOCIAL CONFLICTS IN THE
FUNCTION OF SECURITY AND PEACE**

Pregledni znanstveni članak

Doc. dr. Mevludin Mustafić*

Sažetak

Sukobi/konflikti su sveprisutni aspekt ljudske egzistencije i kao takvi se pojavljuju na svim nivoima društvenog života: interpersonalnom, intergrupnom, interorganizacionom i internacionalnom. Konflikti izbijaju ne samo između društvenih cjelina, već i unutar različitih tipova tih cjelina. Do njih dolazi kako između osoba, tako i između nacija. Mogući predmeti društvenih konflikata se razlikuju po svojoj prirodi (suštini), značaju i stilu. Tipovi sukoba se mogu razlikovati i prema takvim svojstvima kao što su priroda međusobne zavisnosti između strana u konfliktu, vrsta strategije i taktike koja se primenjuje, priroda toka konflikta, tipovi metoda kojima se interveniše u sukobu, tipovi ishoda konflikata i drugo. Predmet istraživanja ovog rada jeste mjesto i uloga prevencije i spriječavanja društvenih konflikata u funkciji postizanja sigurnosti i mira, a samim time i stabilnosti društva i država.

Ključne riječi: konflikt, prevencija, sigurnost, manipulacija, sila, međunarodna zajednica

Abstract

Conflicts are a ubiquitous aspect of human existence and as such appear at all levels of social life: interpersonal, intergroup, inter-organizational and international. Conflicts erupt not only between social units, but also within different types of those units. They occur both between individuals and between nations. Possible subjects of social conflicts differ in their nature (essence), meaning and style. Types of conflict can also differ according to such properties as the nature of interdependence between the parties to the conflict, the type of strategy and tactics used, the nature of the conflict, the types of methods used to intervene in the conflict, the types of

---

* Univerzitet u Travniku, Pravni fakultet. E-mail: mustaficm@hotmail.com

conflict outcomes and more. The subject of research of this paper is the place and role of prevention and prevention of social conflicts in the function of achieving security and peace, and thus the stability of society and states.

Key words: conflict, prevention, security, manipulation, force, international community

1. UVOD

Kompleksan fenomen društvenih konflikata koji su kao konstanta obilježili sve historijske i savremene ljudske zajednice, uvijek je privlačio pažnju teoretičara i empirijskih istraživača. Različite naučne discipline su nastojale da objasne uzroke koji dovode do izbijanja društvenih konflikata, prirodu tih sukoba, ciljeve i motive učesnika, načine prevazilaženja konflikata i njihove posljedice na razvoj određene društvene zajednice. Društveni konflikti se najčešće definiraju kao sukobi na nivou socijalnih grupa koje imaju različite interese, ciljeve i vrijednosti ili se koriste različitim i suprotnim strategijama za postizanje istog cilja, odnosno bitnih ali ograničenih resursa. Socijalni sukobi, kao stanje društvenih interakcija i otvorenih anatagonizama, sa konfrontacijom i borbom kao osnovnim svojstvima, konstitutivni su element svakog društvenog sistema. Borba koja odlikuje društvene konflikte može biti nemilosrdna, ali je po pravilu, u većoj ili manjoj mjeri ograničena širim pravnim, moralnim, vjerskim, tehničkim ili drugim pravilima i normama.

Društveni konflikti, a prvenstveno ideološko-politički, vjerski i nacionalni sukobi i njima izazvane krize, postali su realnost i dio svakodnevnice u savremenom svijetu (“globalnom selu”) i prepoznaju se kao globalna opasnost. Budući da događaji vezani za eskalaciju društvenih konflikata ne poznaju granice, sukobi kao takvi mogu predstavljati prijetnju lokalnoj zajednici, državi, teritoriji više država, regiji, pa i kontinentu. Zbog toga društvena zajednica - lokalna, državna ili međunarodna, teži organizovanom pristupu s ciljem prevencije konflikata i spriječavanja nastajanja kriza. Ukoliko ti konflikti izmaknu kontroli, preduzimaju se mjere na njihovom razrješavanju i otklanjanju nastalih posljedica. U tom smislu, u današnjem globalnom svijetu sve veću ulogu imaju nadnacionalne tvorevine, odnosno organizacije. Među njima, posebno mjesto pripada Organizaciji Ujedinjenih nacija (OUN) kao najstarijoj, najvećoj i najbolje organizovanoj nadnacionalnoj instituciji, koja obuhvaća skoro sve države i koja raspolaže moćnom logistikom, finansijskim resursima i infrastrukturom.

Završetkom razdoblja tzv. Hladnog rata, koje je bilo obilježeno, prije svega, globalnom podjelom i razdvajanjem, krajem XX stoljeća nastupilo je

razdoblje globalnog povezivanja. Simboličan čin rušenja Berlinskog zida 1989. godine bio je uvod u ono što će vrtoglavom brzinom postati globalnim ekonomskim i političkim procesom, a to je sve veća ekonomska i politička međuzavisnost.

Uprkos evidentnim obilježjima kontinuiteta, naročito u procesu formiranja nacija i utvrđivanja političkih granica, područje Balkana i danas odražava nedovoljno jasne i protivrječne geopolitičke i ekonomske karakteristike. Iako geografski pripada Evropi, Balkan još uvijek nije integralni dio njenog ekonomskog i političkog prostora. Određeni inicijalni oblici političke i ekonomske rekonstrukcije Balkana kao što su CEI (Centralno evropska inicijativa), SECI (Inicijativa za saradnju u Jugoistočnoj Evropi) ili Stability Pact (Pakt stabilnosti), ali te inicijative još uvijek ne predstavljaju značajniji iskorak ka evropeizaciji ovoga prostora. Izložen raznim uticajima spolja, Balkan je svoj evroazijski karakter zadržao i danas u svom etničkom sastavu, kulturnom i političkom razvitku. Na balkanskom poluotoku se formirala prva civilizacija u Evropi (antička Grčka), prva imperija (Makedonska), a za njom su dolazile i propadale druge evropske imperije (Vizantija, zatim Turska, Habsburška) i interesne sfere velikih sila (Sarajčić, 2001).

Pored opštih faktora, koji su doveli do sloma komunističke ideologije i koji se odnose na sve zemlje realnog socijalizma u Evropi, bivša Federativna Narodna Republika Jugoslavija (od 1963. godine Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija) je imala i neke dodatne unutrašnje uzroke i razloge zbog kojih je prestala da postoji. Neki od tih uzroka ticali su se unutrašnjih protivrječnosti društvenog sistema a drugi su bili vezani za višenacionalni karakter tadašnje državne zajednice. FNRJ (SFRJ) je bila definirana kao država sa "socijalističkim društveno-ekonomskim uređenjem" (Ustav SFRJ, 1974), što je u praksi značilo ukidanje privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, izgradnju socijalizma i komunizma i jednopartijski sistem sa ograničenim i nadziranim unutrašnjim slobodama. Shodno marksističkom učenju o društvu kao poprištu konflikata suprotstavljenih klasa, revoluciji kao najvišem izrazu klasne borbe, eliminaciji historijski poraženih klasa, izgradnji besklasnog komunističkog društva, nosiocima historijskog progressa i avangardi proletarijata, Komunistička partija Jugoslavije, odnosno Savez komunista Jugoslavije, imali su poziciju "osnovnog pokretača i nosioca političke aktivnosti radi zaštite i daljeg razvoja socijalističke revolucije" (Ustav SFRJ, 1974), odnosno monopol na političko organizovanje u zemlji. Svako djelovanje izvan tog okvira tretirano je kao "kontrarevolucionarna aktivnost", odnosno kao "podrivanje i rušenje ustavnog poretka". Suzbijanje takvih aktivnosti bilo je u delokrugu nadležnosti jugoslovenskih civilnih i vojnih službi bezbjednosti koje su u periodu od 1945. do 1991. godine pratile, otkrivale i represivnim merama suzbijale inkriminirano djelovanje

nosilaca neprijateljske djelatnosti. Te službe su u svom djelovanju imale čvrst oslonac u krivičnom zakonodavstvu, koje je definiralo više krivičnih dela smatranih napadom na ustavni poredak upravo iz perspektive klasne borbe, kao što je ”kontrarevolucionarno ugrožavanje društvenog uređenja“ (Ustav SFRJ, 1974).

U okviru međunarodnih studija mira i istraživanja sukoba tokom XX stoljeća su se razvijali različiti modeli razrešenja i okončanja društvenih konflikata. Prevencija, spriječavanje i okončanje društvenih sukoba je 50-ih godina prošlog vijeka bilo predmet brojnih istraživanja, zbog čega je osnovano više istraživačkih instituta, od kojih su najpoznatiji Centar za istraživanje razrešavanja sukoba (CRCR) na Univerzitetu Mičigen (SAD), Centar za analizu sukoba u Velikoj Britaniji, Institut za istraživanje mira u Oslu, Institut za pedagogiju mira u Tübingenu, Kanadski institut za istraživanje mira, Finski institut za istraživanje mira, Institut za istraživanje mira u Stokholmu (SIPRI), Međunarodno udruženje za istraživanje mira (IPRA), Međunarodno udruženje za istraživanje mira u Filadelfiji, Međunarodni institut za mir u Beču, i Institut UN za istraživanje i razrešavanje sukoba (UNITAR). Pored toga, spriječavanje i razrešavanje sukoba postalo je sastavni dio i posebnog istraživačkog pravca Istraživanje mira (*Peace Research*) koji je polovinom XX vijeka okupljao nauglednije svetske naučnike.

Istraživanja mira i društvenih sukoba su se sve do 90-ih godina XX vijeka zasnivala na klasičnim međudržavnim konfliktnim situacijama. Tek od tada se počinje obraćati veća pažnja unutrašnjim konfliktima kao globalnim prijetnjama bezbjednosti. Međutim, u teoriji su još prisutni određeni nedostaci u istraživanju unutrašnjih društvenih sukoba, koji se očituju, prije svega, u pogledu: dijagnoze, posebno uzroka i dinamike različitih tipova nasilnih društvenih sukoba; sposobnosti da se identifikuje i odgovori na prve znake potencijalnog društvenog konflikta, sa predviđanjem na bazi spoznaje glavnih uzroka prvih tenzija (rano upozorenje/rana akcija); strukturne prevencije nasilnih društvenih sukoba; terapijskih mjera, posebno u obliku konstruktivnog upravljanja konfliktima kao i mirovnom intervencijom; i, ”traganja za mirom”, odnosno ostvarivanja uticaja na okvirne makro-političke uslove, kako bi se obezbjedilo da se neka oružja i borbeni sistemi stave van zakona i da se namjetne imperativ opšteg razoružanja i kontrole međunarodne trgovine oružja (Milašinović, Milašinović, 2007).

Institut za pedagogiju mira u Tübingenu formulirano je deset pravila za konstruktivan pristup konfliktima (Gugel, 2010):

- 1) Odreći se upotrebe sile – kada konflikt prijete eskalacijom ili je do toga već došlo, najvažnije je odricanje od upotrebe fizičke sile i prijatnji suparničkoj strani;

- 2) Promijeniti tačke gledišta – međusobno okrivljavanje u velikoj mjeri sprječava konstruktivan pristup konfliktima. Ako se konflikt prihvati kao zajednički problem sukobljenih strana, otvaraju se nova gledišta;
- 3) Biti spreman na razgovor – bez kontakta sa dugim stranama u konfliktu zatvoreni su svi putevi ka razrješavanju konflikta. Poštovanjem ovog pravila umanjuje se opasnost od pogrešnog razumjevanja i tumačenja najera suparničke strane;
- 4) Prihvatiti dijalog – putem dijaloga se sukobljene strane uče da shvate namjere i interese suparnika. To pozitivno utiče na spremnost da se nađe zajedničko rješenje;
- 5) Posredovati – ako ne dođe do dijaloga, situacija nije beznadežna. U ovakvim slučajevima pomaže "treća strana" koja ima ulogu posrednika;
- 6) Povjerenje – prevazilaženje konflikta zahtjeva povjerenje. Zato je važno da se ne prave nikakvi jednostrani potezi, već da se sopstveno djelovanje učini jasnim;
- 7) Pravila fer-pleja – za pristup konfliktu dogovaraju se zajednička pravila. Ta pravila se tiču svih aspekata ophođenja jedne strane u konfliktu sa drugom. Povjerenje je neophodno za obradu konflikta, a ono raste ako se sukobljene strane drže pravila fer-pleja;
- 8) Empatija – uz pomoć dijaloga ili posrednika sukobljenim stranama uspjeva da razumiju gledišta, potrebe i interese suprotne strane, i da ih uzmu u obzir pri određivanju sopstvenog djelovanja. Istovremeno, raste spremnost da se prihvati odgovornost za prouzrokovani dio konflikta;
- 9) Zajednička stanovišta – sukobljene strane sve više prepoznaju zajednička stanovišta, a ne usmjeravaju se samo na razlike. Dolazi do približavanja različitih vrijednosti i ubjeđenja;
- 10) Usklađivanje interesa i pomirenje – razvija se novi odnos između sukobljenih strana, U idealnom slučaju dolazi do pronalaženja rješenja kojim su djelimično zadovoljni svi učesnici u konfliktu. Otvara se put ka pomirenju.

Potiskivanje i uklanjanje nasilja iz procesa prevladavanja i razrješavanja društvenih sukoba označava se kao civiliziranje konflikta. Nenasilno, odnosno civilizirano razrješavanje konflikta je moguće ukoliko se suprotstavljene strane sporazumiju oko određenih pravila i pridržavaju ih se, što rezultira kanalisanjem konflikata i sprječavanjem njegove eskalacije. Sadržaj procesa civiliziranja je pretvaranje rivaliteta moći iz kojih je moguća eskalacija sukoba u nenasilno i mirno reguliranje konflikta, odnosno njegova

transformacija, pri čemu se moć ne eliminira, već ograničava (Meyers, 1993).

2. IZMJEŠTANJE DRUŠTVENIH KONFLIKATA I NJIHOVO SPUŠTANJE NA NIVO PARCIJALNIH GRUPA

U sistemima sa stabilnim unutardržavnim odnosima i institucijama, vladajuće strukture po pravilu nastoje da održe kontinuitet postojećeg stanja u društvu i da suzbiju sve potencijalne i akutne konflikte koji znače borbu za preraspodjelu ili kontrolu društvenih resursa: bogatstva, moći, vlasti, privilegija, uticaja, statusa i dr. U tom cilju, vladajuće elite koriste različite metode i sredstva za eliminiranje ili amortizaciju društvenih sukoba. Jedna od tih metoda je spuštanje društvenih konflikata na nivo užih ili parcijalnih grupa. To znači da se, naprimjer, nastoji da se postojeći klasno-socijalni sukob u društvu raščlani na niz izoliranih konflikata unutar ili između preduzeća (Milašinović, Keković, 2008).

Izmještanje društvenih konflikata je jedna od metoda kojima vladajuće strukture u društvu pribjegavaju u cilju prevencije i spriječavanja društvenih sukoba. Tako se naprimjer, vjerski ili klasni sukob često manifestuje kao rasni ukoliko se procjenjuje da je to manje opasno po stabilnost sistema. Navedeno izmještanje konflikata je u novijoj historiji često primjenjivano u Sjedinjenim Američkim Državama. U pitanju su sukobi koje je K. Deutsch nazvao "pomjerenim" (*displaced*). U tim društvenim sukobima se konflikt izražava u simboličkoj ili idiomatskoj formi, dok "slom političke kontrole nad njima znači rat" (Deutsch, 1961).

Ideologija nacionalizma i nacionalni konflikti se sa stanovišta autoritarne vlasti javljaju kao siguran mehanizam neutralizacije ili otupljivanja intenziteta bazičnih socijalnih i političkih sukoba unutar društva između privilegiranih i bogatih s jedne, i osiromašenih društvenih grupa s druge strane. Nacionalizam i nacionalšovinistička ideologija se pojavljuju ne samo kao amortizeri klasnih sukoba, već i kao efikasan instrument formiranja manipulativne svijesti u formi lažnopatriotskog javnog mnjenja, a u cilju očuvanja i konzerviranja postojećih odnosa moći, vlasti, bogatstva i privilegija. Na taj način se, posebno u etnički mješovitim društvima, vrši efikasno izmještanje društvenih konflikata (Deutsch, 1961).

Čest je slučaj da se intenzivne unutrašnje tenzije i sukobi izmješčaju u spoljno okruženje, čime se stvara fenomen "pomjerenih" političkih konflikata. Mehanizmi izmještanja unutrašnjih političkih sukoba su najčešće ekstremne političke ideologije, te vjerski ekstremizam i nacionalšovinizam. U tim situacijama se kao politički ciljevi postavljaju izmjene granica, zauzimanje teritorija i mijenjanje etničkog sastava stanovništva na tim prostorima, što može biti realizirano samo oružanim nasiljem. Tada je

vanjska politika nasilja na unutrašnjem planu posredovana politikom represije, koja se instrumentalizira kroz ideološko-propagandne, ekonomsko-financijske, fizičke i druge mjere prema vlastitim građanima. Te mjere imaju za cilj discipliniranje građana i proizvođenje njihovog bespogovornog podržavanja programiranih političkih ciljeva. U takvim uslovima demokratija se identifikuje isključivo sa kompleksom procedura i ustanova i biva lišena svih temeljnih vrijednosti, dok se, s druge strane, borba između političkih klika, klanova i drugih struktura moći pretvara u saradnju s ciljem sticanja ilegalnih, od vlasti omogućenih profita (Milašinović, Milašinović, 2007).

2.1. Ideološko-medijska manipulacija i indoktrinacija

Ideološko-medijska manipulacija i indoktrinacija obuhvata širok dijapazon metoda i sredstava kojima vlasti u jednom društvu pribjegavaju radi prevencije i suzbijanja postojećih socijalnih konflikata. U često primjenjivane metode ovog tipa spada vještačko izazivanje novih kriza i sukoba, kako bi se skrijenula pažnja i umanjio značaj, dimenzije ili intenzitet postojećih konflikata. Takođe, ove metode obuhvataju i potkupljivanje vođa protesta, davanje lažnih informacija, nudjenje nerealnih ustupaka, korišćenje tzv. sigurnosnih ventila (kič, idoli masovne kulture, TV rijaliti programi, glamurozne sportske manifestacije, masovne proslave i drugo) (Rouquette, 1997).

Ideološko-medijska manipulacija i indoktrinacija kao način prevencije i suzbijanja društvenih konflikata bila je posebno karakteristična za režim Slobodana Miloševića u Srbiji (1987. – 2000. godine). Jedna od omiljenih metoda manipulacije kojom je S.Milošević uspevao da suzbija potencijalne konflikte u Srbiji i pridobija povjerenje javnosti (Pavičević, 2005), bila je strategija vještačkog izazivanja kriza i sistematskog preusmjeravanja odgovornosti od sebe, kao nosioca najveće moći i donosioca svih ključnih političkih odluka, ka nekom drugom: u početku vladavine ka drugim političkim rukovodstvima (tzv. antibirokratska revolucija - orkestrirani mitinzi tzv. antibirokratske revolucije za rušenje "autonomaša" u Vojvodini i na Kosovu i rukovodstva u Crnoj Gori); zatim ka opozicionim strankama u Srbiji i njihovim liderima, pod optužbom da su "peta kolona", strani plaćenici i špijuni; ka saveznom nivou - jednoipogodišnja kampanja protiv saveznih vlada Ante Markovića i Milana Panića; ka rukovodstvima bivših jugoslovenskih republika koja su pružala otpor nastupajućem hegemonizmu; prema neloyalnim ratnim vođama Srba izvan Srbije - Milan Babić, Milan Martić, na kraju i Radovan Karadžić; prema ključnim međunarodnim faktorima - najprije prema Njemačkoj i Austriji, zatim prema Evropskoj zajednici (uniji), pa prema SAD, prema Jeljcinovoj vladi u Rusiji i, najzad,

poslije zavođenja sankcija UN, prema cijeloj međunarodnoj zajednici. Međunarodne sankcije su inače izvrsno poslužile Slobodanu Miloševiću kao veoma pogodna prilika da se readresira politička krivica za katastrofalno stanje u zemlji i da se smanji pritisak na njega samog (Branković, 1998). Do 1995. godine, Miloševićev režim je počivao na ratnim konfliktima koje je izazvao, a koji su vođeni izvan teritorije Srbije i završili se potpunim porazom u Hrvatskoj (pad tzv. Republike Srpske Krajine i egzodus srpskog življa) i djelimičnim ratnim porazom u Bosni i Hercegovini (Dejtonskim mirovnim sporazumom je očuvan integritet Bosne i Hercegovine, a uticaj Slobodana Miloševića na entitet RS je ograničen). U periodu 1995. - 2000. godine, Slobodan Milošević je bio bitno oslabljen i prinuđen da se brani. Održavao se zahvaljujući planskom zaoštavanju krize na Kosovu, te izazivanju nove krize u Crnoj Gori. U svojoj zadnjoj fazi, Miloševićev režim je još uvijek bio dovoljno jak da te krize podstiče i održava, ali i u toj mjeri slab da ne može da ih riješi u svoju korist (Branković, 1998).

2.2. Upotreba sile protiv inicijatora konflikata

Upotreba sile u prevenciji i spriječavanju društvenih konflikata podrazumijeva korišćenje represivnog aparata države – vojnih, paravojnih i policijsko-bezbjednosnih snaga, protiv strane u sukobu koja traži promjenu odnosa moći i vlasti.

Tragedije koje su prouzrokovala dva svjetska rata bile su razlog da se izade iz neutralnog odnosa međunarodne zajednice prema nasilnim društvenim konfliktima, a posebno prema ratu, te da se kroz pozitivne pravne norme ograniči upotreba sile kao sredstva za rješavanje sukoba. Liga naroda nije osporavala legalnost ratnih sukoba ako bi njima prethodio postupak mirnog rješavanja sporova predviđen osnivačkim paktom. Liga naroda (Društvo naroda) bila je međunarodna organizacija osnovana poslije Pariske mirovne konferencije 1919. godine s ciljem razoružanja, sprečavanja rata preko kolektivne bezbjednosti, rješavanja razmirica izađu zemalja putem pregovaračke diplomatije i poboljšanja globalnog blagostanja. Tokom njegovog postojanja (1920. – 1946. godine), Društvu naroda je pristupilo ukupno 60 država (Enciklopedija Leksikografskog zavoda, tom 4, 1959).

Sljedeći pokušaj ograničavanja, odnosno zabrane upotrebe sile u međunarodnim odnosima predstavlja Briand-Kellogg pakt, potpisan u Parizu 1928. godine, kojim su se 63 države potpisnice (uključujući i Kraljevinu Jugoslaviju) odrekle rata kao sredstva nacionalne politike i rješavanja međudržavnih konflikata i obavezale da će sporna pitanja rješavati mirnim putem.

Zabrana upotrebe sile kao sredstva za rješavanje konflikata predviđena je i članom 2. stav 4. Povelje Ujedinjenih nacija, koji propisuje da se "sve

članice u svojim međunarodnim odnosima uzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti svake države...“. Generalna skupština UN je svojom Rezolucijom 3314 iz 1974. godine definisala agresiju kao ”upotrebu oružane sile jedne države protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti druge države, ili na bilo koji drugi način koji je protuvrećan Povelji Ujedinjenih nacija“ (Definition of Agression Resolution 3314 (XXIX)).

Američki politički filozof M. Walzer je, razmatrajući međunarodne pravne norme kojima se reguliše upotreba sile protiv inicijatora konflikata, ponudio tzv. legalističku paradigmu, koju odlikuje šest glavnih karakteristika: postoji međunarodna zajednica koja se sastoji od nezavisnih država; međunarodna zajednica posjeduje sudsko tijelo koje definiše prava zemalja članica, prije svega pravo na teritorijalni integritet i politički suverenitet; svaka upotreba sile ili svaka prijetnja neposrednom upotrebom sile od strane jedne države protiv političkog suvereniteta i teritorijalnog integriteta druge države predstavlja čin agresije i zločin; agresija opravdava dvije vrste upotrebe sile kao odgovor – rat za samoodbranu koji vodi žrtva ili rat za odbranu zakona koji vodi žrtva i bilo koji drugi član međunarodne zajednice; samo agresija može opravdati rat i, kada je agresor odbačen, može biti kažnjen (Walzer, 1977).

M. Walzer je pomjenutu ”legalističku paradigmu“ dopunio sa pet modifikacija kojima je zaokružio teoriju pravedne upotrebe sile protiv inicijatora konflikata.

Prva revizija koju je Walzer ponudio odnosi se na pitanje preventivnog rata i glasi: ”Države mogu da koriste snagu oružja u slučaju ratnih prijetnji svaki put kada bi nepreduzimanje akcije dovelo do ozbiljne opasnosti za njihovu političku nezavisnost i njihov teritorijalni integritet“ (Walzer, 1977).

Druga, treća i četvrta modifikacija tiču se problema intervencije i glase: ”Države mogu biti osvojene i ratovi opravdano preduzeti radi pomoći secesionističkim pokretima od trenutka kada ti pokreti dokažu svoju reprezentativnost, da bi se odgovorilo na pređašnju intervenciju/mješanje neke druge sile i da bi se spasile populacije kojima prijete masakri“ (Walzer, 1977).

Peta revizija ”legalističke paradigme“ odnosi se na kaznu koju bi agresor trebalo da pretrpi: ”Osim kada se vode protiv država koje se mogu porediti sa nacističkom državom, pravedni ratovi su ratovi očuvanja; imaju jedini cilj suprotstavljanja specifičnim činovima nasilja i ne mogu preuzimati policijske zadatke u državi; prava i ograničenja upotrebe sile su omeđena principom pravde – otpor, restauracija, razumna prevencija“ (Walzer, 1977).

2.3. Pomoć međunarodne zajednice

Poslije nestanka komunističkog ideološkog kišobrana nad istočnom, a posebno "jugoistočnom" Evropom, taj dio Evrope obilježili su eskalirajući društveni konflikti i regionalna bezbednosna kriza. Na djeli je bio trend nacionalne i državne emancipacije naroda i zemalja pomenutog područja, nasuprot represivnom nasleđu komunističkog modela vladavine. Međutim, zbog visokih uloga svih strana u regionalnim društvenim konfliktima, događaji su poprimili dramatične pravce razvoja. Upravo su osobenosti regionalnih konflikata na jugoistoku Evrope bili osnovni razlog za ekstenzivno učešće članica međunarodne zajednice u pokušajima regionalnog diplomatskog posredovanja.

Regionalni konflikti koji su se pojavili na prostoru zapadnog Balkana i u nekim drugim dijelovima svijeta u novoj strukturi međunarodnih odnosa, mada niži po intenzitetu od one vrste globalne konfrontacije koja je prijetila nad granicom između Istoka i Zapada od završetka Drugog svjetskog rata do kraja hladnog rata, odlikovali su se elementima koji ih čine teže rješivima od globalnog ideološkog konflikta. U njima su došli do izražaja konfrontirani interesi na malim teritorijama obilježenim dugotrajnom, često traumatičnom, zajedničkom tradicijom. Animozitet između strana u sukobu uglavnom nije bio samo rezultat aktuelnog konflikta, već je imao relativno dugu historiju i poznate parametre koje nacionalne i druge elite mogu instrumentalizirati i koristiti za izazivanje ratova. Prema A. Fatiću, osnovne karakteristike tih novih regionalnih konflikata su sljedeće (Fatić, 1999):

- Regionalni konflikti se odlikuju intenzivnim lokalnim animozitetom između strana u sukobu, pošto su interesi iz kojih konflikt proizilazi lokalni, a time i bliži ličnim interesima svih učesnika u sukobu, naročito nacionalnim i drugim elitama;
- Učesnici u regionalnom konfliktu obično imaju slične resurse na raspolaganju, to jest ni jedna strana nema takvu prednost u raspoloživim resursima da bi se ratni konflikt mogao završiti brzo i uz potpuni poraz druge strane. Riječ je uglavnom o resursima koji potiču iz istih izvora, npr. od dezintegrisane zajedničke armije, a obučenost učesnika u sukobu je obično rezultat zajedničkog vojničkog iskustva.
- Nivo svijesti o neophodnosti mirnog rješenja je reduciran u odnosu na globalni konflikt, jer se stalno pojavljuje ideja kod svih učesnika o tome da je potrebno "još samo malo" napora da bi se na lokalnom nivou odnosa snaga postigao kritični napredak koji bi onda odredio i domen samih pregovora o mirnom rješenju. Pošto su teritorijalni, državotvorni i drugi interesi koji motiviraju društveni sukob izuzetno snažni i lokalizirani, oni se prikazuju kao

uskokolektivni, to jest kao vrlo bliski individualnim interesima učesnika u sukobu. Svuda gdje je interes koji motivira neki konflikt blizak individualnim učesnicima u konfliktu postoji visoka vjerovatnoća intenzivnog krvoprolića i upornog, dugotrajnog ratovanja, za razliku od situacija u kojima se ratuje u ime "opštih" interesa koji su relativno udaljeni od individualnih perspektiva ljudi na terenu.

- Diplomatska vještina većine učesnika u regionalnim sukobima, pošto je uglavnom riječ o nerazvijenim i djelimično razvijenim zemljama, dosta je niska, što utiče i na efektivnost pregovora koje one vode. To se, prije svega, ogleda u nespremnosti na realne kompromise i oslanjanju na silu i apstraktne pravne argumente koji proističu iz provizornih i zastarjelih ustavnih i drugih normativnih odredbi.
- Regionalni konflikti izazivaju neku vrstu suženja međunarodnopolitičke perspektive kod učesnika, koji time postaju delimično slijepi za perspektivu "međunarodne zajednice", za opasnosti koje konflikt proizvodi za susjedne zemlje i integracione procese u susjedstvu, kao i za uticaj konflikta, naročito kada je reč o krvoproliću ratnog tipa, na etničke i unutrašnjopolitičke okolnosti života zapadnih društava koja dominiraju velikim međunarodnim zajednicama koje se bave sanacijom regionalnih konflikata (Brown, 1996). Upravo se u tom kontekstu javljaju dva kontradiktorna trenda. S jedne strane, početak i kulminacija društvenog konflikta se odvijaju uz naglašenu nevjericu da može doći do spoljašnje intervencije, jer ne postoji odgovarajuća percepcija interesa drugih zemalja da postanu upletene u konflikt. S druge strane, kada dođe do intervencije, izostaje odgovarajuće realistično prilagođavanje, perspektive, i umesto adaptacije politike dolazi do erupcije revolta zbog narušavanja "nacionalnog suvereniteta".

Iz svih navedenih razloga, mala je vjerovatnoća da učesnici u regionalnom društvenom konfliktu, a naročito u tipu regionalnih konflikata koji karakterizira jugoistočnu Evropu poslije hladnog rata, sami pronađu odgovarajuće rješenje. Stoga se potreba za međunarodnim posredovanjem, radi ublažavanja navedenih i drugih otežavajućih karakteristika regionalnih konflikata, nameće se posebnom jačinom (Brown, 1996). Učešće međunarodne zajednice u sanaciji konflikata ovog tipa je stoga neophodno, ali istovremeno i vrlo složeno kao zadatak. Najveći broj međunarodnih organizacija nije dobro pripremljen i prilagođen za učešće u medijaciji regionalnih sukoba, pa se stoga pitanje njihove obuke za tu ulogu često

poklapa sa njihovim prvim angažmanima u takvim ulogama, što onda može imati vrlo loše posljedice za same učesnike u regionalnim konfliktima. Primjer bivše Jugoslavije ovo na najbolji mogući način ilustruje, jer je međunarodna zajednica učestvovala u posredovanju radi razrješavanja konflikata koji su proizašli iz procesa raspada SFRJ tokom više godina na jedan način koji je u najmanju ruku bio kontraproduktivan i neracionalan.

Pojedini autori smatraju da Evropska unija nije uspjela da stvori svoj identitet na međunarodnoj sceni i pored vrlo učestalih i intenzivnih pokušaja da posreduje u rešavanju težih konflikata u Evropi i svijetu. Po njima, pokazalo se da EU ne posjeduje odgovarajuće mehanizme i instrumente za formuliranje i vođenje sopstvene spoljne i bezbjednosne politike. Taj nedostatak vremenom je uticao na nastanak inercije praćenja i navike sekundarnog djelovanja u strategijama i akcijama jačih igrača kao što su SAD i NATO (Samardžić, 2010).

Većina današnjih društvenih sukoba su istovremeno i lokalnog i globalnog karaktera ("međunarodni socijalni konflikt") (Miall et al., 1999), zbog čega su pretpostavke za njihovu prevenciju i sprječavanje, odnosno za njihovo mirno rješavanje takođe unutrašnje i spoljne. U tom smislu, strategija mira i prevencije konflikata obuhvata:

- dosljednu primjenu međunarodnih pravnih normi, tj. jačanje vladavine prava, podršku osnivanju i djelovanju međunarodnog krivičnog suda, snaženje autoriteta OUN;
- uravnotežen pristup stranama u sukobu, rješavanje korjena sukoba a ne njegovih simptoma, uključujući veću pomoć za najsiromašnije;
- razvijanje i ulaganje u strategije prevencije umjesto u razvoj novog oružja, stvaranje novih vojnih efektivna odvrćanja konflikata (npr. snage EU);
- preuzimanje odgovornosti za zaštitu prava i dobrobiti građana, koja samo u ekstremnim slučajevima može uključivati i vojnu intervenciju, s tim što se ona mora izvoditi u saglasnosti s načelama pravednog rata. To znači da odluku o spoljnoj intervenciji treba da donese legitimna instanca međunarodne zajednice, odnosno Savjet bezbjednosti UN.

3. ZAKLJUČAK

Društveni konflikt/sukob je rezultat dinamičkih psihičkih i fizičkih zbivanja i zato izaziva frustraciju, posebno ukoliko su suprotnosti veće a prepreke za njihovo ispoljavanje teže. U društvenim odnosima, konflikt obuhvata stanje, neslaganja i inkompatibilnosti između više ljudi (interpersonalni sukob), grupa ljudi i nacija (socijalni sukob). Konflikt među

pojedincima ili grupama može voditi pomirenju ili fizičkom nasilju, a među narodima pomirenju ili sukobima različitog intenziteta uključujući i rat. Društveni konflikt je ključna pojava između mira i nasilja i ima dva smjera razvoja i eksponiranja. Ako je rješenje konflikta pravedan mir, onda je on u suštini imao pozitivan predznak. Međutim, ako njegovo rješavanje podstiče isključiva, destruktivna i nasilnička ponašanja, onda on obavezno vodi u sukob, pa čak i u oružani sukob i rat. Ishod konflikta može biti i pozitivan i negativan, uključujući promjenu jedne strane, uništenje jedne strane, promjenu obje strane i uništenje obje strane.

Iako društveni konflikti za rezultat imaju određene socijalne promjene, ne mora svaki sukob voditi promjenama, niti su promjene nužno posljedica sukoba. Konflikti mogu biti činilac modernizacijskih promjena, pod uslovom da se ne pretvore u destruktivnu mržnju i rat, ali i regresivnih historijskih promjena, posebno ako su sukobi imali vjersku, nacionalnu ili rasnu pozadinu. Karakter nastalih promjena u prvom redu zavisi od uslova i načina na koji se konflikt odvija i okončava, odlika samih aktera u sukobu, ideoloških, kulturnih i drugih okolnosti u kojima do društvenog konflikta dolazi, kao i od mogućnosti kompromisa u datom historijskom trenutku i konkretnom društvenom miljeu.

Počev od 1989. godine, najizrazitiji i najekstremniji vid društvenih konflikata u Evropi dešavao se u etnički heterogenim društvima. To je naročito došlo do izražaja u zemljama urušenog sovjetskog bloka i na prostoru bivše SFRJ. Pored niza drugih činilaca, etnonacionalistička mobilizacija je bila jedan od osnovnih faktora u rušenju sistema realsocijalizma. Etnička heterogenost je i danas potencijalni izvor nestabilnosti i konflikata, posebno u društvima u tranziciji. To su razlozi zbog kojih postoje podjeljena mišljenja u pogledu mogućnosti primjene pojedinih modela i institucionalnih mehanizama regulacije etničkih konflikata, već i razvoja i održivosti demokratskih procesa u višenacionalnim društvima.

U društvima sa stabilnim unutardržavnim odnosima, u kojima postojeće državne institucije i strukture posjeduju legitimitet, vladajuće snage po pravilu nastoje da održe kontinuitet postojećeg stanja i odnosa unutar zajednice, suzbijajući sve potencijalne i akutne konflikte koji znače borbu za preraspodjelu ili kontrolu društvenih resursa – moći, vlasti, bogatstva, privilegija, statusa, uticaja i drugog. U tom cilju, vladajuće strukture koriste različite metode i sredstva za prevenciju, amortizaciju ili eliminiranje društvenih sukoba.

Neefikasnost sporazuma i primjene represivnih metoda kao načina za razrješavanje društvenih konflikata, posebno onih koji su obilježeni nasiljem, sistemskim ili ličnim, uslovilo je drugačiji pristup u iznalaženju rješenja za društvene sukobe. U tom smislu se počelo pristupati civiliziranju,

institucionalizaciji i razrješavanju konflikata, kao najširim okvirima u njihovom sprječavanju i okončavanju. Ovakav pristup društvenim konfliktima, koji je fenomen modernih društava, teži ograničavanju oštine i intenziteta unutargrupnih i međugrupnih sukoba i eliminiranju nasilja između učesnika u konfliktu.

Etnički društveni konflikt se najlakše generira između ili unutar deformisanih društava u kojima postoji nekontrolirana vlast uskog kruga ljudi, odnosno između društava u kojima su građanske slobode i vrijednosti do te mjere ekskomunicirane da je moguće državnom politikom i manipulacijom formirati način razmišljanja građana. Bivše jugoslovenske republike, kao i većina država koje su prošle kroz krvoproliće građanskog rata, bile su takva društva. Uspostavljanje mira u takvim okolnostima je vezano za ponovno uvođenje građanskih vrijednosti, a pošto su one uništene unutar društvenog sistema, jedini način da se one reafirmiraju jeste kroz uključenje međunarodne zajednice na različite načine. Od suštinskog značaja je, međutim, na kakav će se način to uključenje odvijati. Spoljna intervencija može biti kooperativna i stimulatívna, a može biti i antagonizujuća, izolujuća i stigmatizujuća. Stigmatizacija kao mehanizam regulacije odnosa nije produktívna, to jest u najvećem broju slučajeva pogoršava stanje i dovodi do još većeg gubitka komunikacije sa stigmatiziranom stranom, njenog otuđenja od svih mogućih pozitivnih uticaja izvana, i do njenog sve nepredvidljivijeg ponašanja. Tako je i intervencija međunarodne zajednice u bivšoj Jugoslaviji, umjesto da bude stimulatívna, u prvim godinama ratnih konflikata bila zbunjena, neproduktivna, destimulatívna, a kasnije i otvoreno antagonistička i stigmatizirajuća.

LITERATURA

1. Branković, S. 1998. Sankcije i stav Zapada prema Srbiji. U: Ekonomske sankcije UN: uporedna analiza i slučaj Jugoslavije. Beograd: Institut za evropske studije, str. 28-29.
2. Brown, E.M. 1996. The International Dimensions of Internal Conflict, Cambridge: MIT Press.
3. Definition of Agression Resolution 3314 (XXIX). 1975. The American Journal of International Law (Official documents), Vol. 69, No. 2, pp. 480-483.
4. Deutsch, K. 1961. Social Mobilization and Political Development. American Political Science Review, No. 55, pp. 499-500.
5. Enciklopedija Leksikografskog zavoda, tom 4. 1959. Zagreb, str. 596-597.
6. Fatić, A. Novi međunarodni odnosi. Beograd: Službeni list SRJ.
7. Gugel, G. 2010. Praxisbox Streitkultur. Tübingen: Institut für Friedenspädagogik.
8. Meyers. R. 1993. Grundbegriffe, Strukturen und theoretische Perspektiven der Internationalen Beziehungen. In: Grundwissen Politik, 2. Aufl.. Bon: Bundeszentrale für Politische Bildung (Hrsg.), str. 283-285.
9. Miall, H. et al. 1999. Contemporary Conflict Resolution. Cambridge: Polity Press.
10. Milašinović, R., Milašinović, S. 2007. Osnovi teorije konflikata. Beograd: Fakultet bezbednosti.
11. Milašinović, S., Keković, Z. 2008. Prevencija i razrešavanje društvenih konflikata. Vojno delo, br. 2/2008.
12. Pavičević, Đ. 2005. Nestabilna javnost: nevolje sa pluralizmom u Srbiji. U: Dvornik, S., Horvat, V. (ur.). 2005. Slaba društva i nevolje sa pluralizmom. Zagreb: Fondacija Heinrich Böll, str. 89-90.
13. Rouquette, M.L. 1997. La psychologie politique. Paris: Presses Universitaires de France.
14. Samardžić, S. 2010. Evropska Unija – svetska sila za bolja vremena. Beograd: Fond Slobodan Jovanović.
15. Sarajčić, S. 2001. Geopolitičke karakteristike Balkana u determinaciji savremenih demografskih promjena na Balkanskom poluotoku. Znakovi vremena, br. 12, str. 93.
16. Ustav SFRJ. 1974.
17. Walzer, M. 1977. Just and Unjust Wars. New York: Basic Books.